

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ
ДРУГИЙ СЕНАТ

у справі за конституційною скаргою Плєскач Ганни Григорівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого припису частини першої статті 459 Кримінального процесуального кодексу України

Київ
10 квітня 2024 року
№ 5-р(II)/2024

Справа № 3-37/2022(75/22)

Другий сенат Конституційного Суду України у складі:

Головатий Сергій Петрович (голова засідання),
Городовенко Віктор Валентинович,
Лемак Василь Васильович,
Мойсик Володимир Романович,
Первомайський Олег Олексійович (доповідач),
Юровська Галина Валентинівна,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційною скаргою Плєскач Ганни Григорівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого припису частини першої статті 459 Кримінального процесуального кодексу України.

Заслухавши суддю-доповідача Первомайського О.О. та дослідивши матеріали справи, зокрема позиції, що їх висловили: Президент України, Голова Верховної Ради України; науковці: Київського національного університету імені Тараса Шевченка – завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики Навчально-наукового інституту права, кандидат юридичних наук, доцент Костюченко О.Ю., Національної академії внутрішніх справ –

провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності, доктор юридичних наук, професор Таран О.В., провідний науковий співробітник відділу аналітичної роботи та організації управління, доктор юридичних наук, професор Берестова І.Е., Національного університету „Одеська юридична академія“ – завідувач кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності, доктор юридичних наук, професор Аркуша Л.І., доктор юридичних наук, доцент Торбас О.О., кандидат юридичних наук, доцент Волошина В.К., кандидат юридичних наук, доцент Стоянов М.М., кандидат юридичних наук Завтур В.В., Національної академії правових наук України – науковий співробітник відділу дослідження проблем кримінального процесу та судоустрою Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса, кандидат юридичних наук, доцент Пашковський М.І., а також члени Науково-консультативної ради Конституційного Суду України: доктор юридичних наук, професор Дроздов О.М., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Сірий М.І.,

Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Суб'єкт права на конституційну скаргу – Плескач Г.Г. – звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням перевірити на відповідність Конституції України (конституційність) частину першу статті 459 Кримінального процесуального кодексу України (далі – Кодекс).

За частиною першою статті 459 Кодексу „судові рішення, що набрали законної сили, можуть бути переглянуті за нововиявленими або виключними обставинами“.

1.1. Зі змісту конституційної скарги Плескач Г.Г. та долучених до неї матеріалів убачається таке.

Плескач Г.Г. 1 червня 2021 року подала до Октябрського районного суду м. Полтави скаргу на бездіяльність прокурора в кримінальному провадженні № 12017170020003167, у якій просила суд зобов'язати прокурора Полтавської окружної прокуратури повторно розглянути скаргу на бездіяльність прокурора в зазначеному кримінальному провадженні в порядку статті 308 Кодексу, ухвалити й надіслати їй мотивовану постанову.

Слідчий суддя Октябрського районного суду м. Полтави ухвалою від 29 липня 2021 року відмовив Плескач Г.Г. у задоволенні її скарги з огляду на те, що дізнавач постановою від 25 червня 2021 року закриття кримінальне провадження в її справі.

У подальшому Плескач Г.Г. стало відомо, що прокурор Полтавської окружної прокуратури скасував постанову від 25 червня 2021 року про закриття кримінального провадження в її справі.

З огляду на це Плескач Г.Г. звернулася до Октябрського районного суду м. Полтави із заявою про перегляд ухвали слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтави від 29 липня 2021 року в справі № 554/5236/2021 за нововиявленими обставинами.

Слідчий суддя Октябрського районного суду м. Полтави ухвалою від 23 листопада 2021 року залишив без задоволення заяву Плескач Г.Г. про перегляд ухвали слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтави від 29 липня 2021 року в справі № 554/5236/2021 за нововиявленими обставинами.

Полтавський апеляційний суд ухвалою від 26 січня 2022 року залишив апеляційну скаргу Плескач Г.Г. без задоволення, а ухвалу слідчого судді Октябрського районного суду м. Полтави від 23 листопада 2021 року – без зміни.

Суд апеляційної інстанції своє рішення мотивував, зокрема, тим, що „відповідно до постанови Верховного Суду від 03.03.2021 по справі № 757/18911/17-к, ухвала, постановлена на стадії досудового розслідування, не належить до судових рішень, які можуть бути предметом перегляду за нововиявленими обставинами у порядку, передбаченому главою 34

КПК України <...> у постанові Верховного Суду від 03.02.2020 у справі № 522/1417070/17 зазначено, що перегляд за нововиявленими обставинами ухвал слідчого судді, а також рішень суду апеляційної інстанції щодо таких ухвал кримінальним процесуальним законодавством не передбачено“. Отже, ухвала Полтавського апеляційного суду від 26 січня 2022 року не підлягає касаційному оскарженню, а тому є остаточним судовим рішенням у справі Плескач Г.Г.

1.2. Суб'єкт права на конституційну скаргу вважає, що частина перша статті 459 Кодексу містить законодавчу заборону „на перегляд за нововиявленими обставинами ухвал слідчих суддів – яка в частині першій статті 459 КПК України виражена шляхом визначення вичерпного кола актів, які підлягають такому перегляду“.

Плескач Г.Г. твердить, що частина перша статті 459 Кодексу не відповідає частині першій статті 8, частині першій статті 24, частині другій статті 55, пункту 1 частини другої статті 129 Конституції України, оскільки, зокрема, «неможливість перегляду за нововиявленими обставинами ухвали слідчого судді від 29.07.2021 року <...> призвела до того, що скарга на недотримання прокурором разумних строків досудового розслідування взагалі не була розглянута по суті. Адже відмова заснована виключно на тій обставині, що кримінальне провадження було закрито на час постановлення ухвали – хоча надалі ця обставина відпала (що становило собою „нововиявлену обставину“)».

Отже, предметом конституційного контролю у цій справі є не частина перша статті 459 Кодексу в цілому, а лише її окремий припис, що вносить перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами, а саме: „судові рішення, що набрали законної сили, можуть бути переглянуті за нововиявленими обставинами“ (далі – оспорюваний припис статті 459 Кодексу).

2. Голова Верховної Ради України надав пояснення, у якому наведено обґрунтування конституційності оспорюваного припису статті 459 Кодексу та, зокрема, зазначено таке:

– „перегляду за нововиявленими обставинами підлягають не всі судові рішення, а лише ті, якими завершується розгляд кримінального провадження по суті в суді відповідної інстанції“;

– „перегляд за нововиявленими обставинами є надзвичайною (екстраординарною) процедурою перегляду судових рішень у виняткових випадках, коли після завершення розгляду кримінального провадження в судах першої, апеляційної і касаційної інстанцій виявлено обставини, що могли суттєво вплинути на прийняте судове рішення, і внаслідок завершення кримінального провадження розгляд цих обставин у звичайному порядку кримінального провадження став недоступним“.

На думку Голови Верховної Ради України, „відсутність можливості перегляду за нововиявленими обставинами рішення слідчого судді, ухваленого під час досудового розслідування, повною мірою компенсується іншими процесуальними механізмами, зокрема переглядом обґрунтованості подальшого застосування запобіжного заходу, можливістю подати слідчому судді клопотання про скасування чи зміну такого заходу, апеляційного оскарження окремих, визначених КПК України ухвал слідчого судді“.

3. Розв’язуючи питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) оспорюваного припису статті 459 Кодексу, Конституційний Суд України виходить із такого.

3.1. За Конституцією України права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов’язком держави (перше, третє речення частини другої статті 3); в Україні визнано і діє принцип верховенства права (частина перша статті 8); права і свободи людини і громадянина захищає суд (частина перша статті 55); кожному гарантовано право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (частина друга

статті 55); виключно закони України визначають, зокрема, судочинство (пункт 14 частини першої статті 92).

3.2. Конституційний Суд України у Рішенні від 6 квітня 2022 року № 2-р(II)/2022 наголосив на тому, що „приписи статті 8, частини першої статті 55 Конституції України зобов'язують державу гарантувати на законодавчому рівні кожному можливість реалізації його права на судовий захист. Законодавець має встановити такий обсяг права осіб на судовий захист, який забезпечував би його дієву реалізацію, а відмова судів у реалізації такої можливості може призвести до порушення гарантованого Конституцією України права на судовий захист“ (перше, друге речення абзацу шостого пункту 2 мотивувальної частини).

Конституційний Суд України послідовно обстоює юридичну позицію, що „забезпечення права на судовий захист є однією з гарантій реалізації інших конституційних прав і свобод, їх утвердження й захисту, зокрема в спосіб відновлення в разі їх порушення. Тому є потреба в законодавчому встановленні, яке повною мірою забезпечувало б дієву та ефективну реалізацію права на судовий захист“ [абзац перший пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 14 лютого 2024 року № 1-р(II)/2024].

У Рішенні від 22 листопада 2023 року № 10-р(II)/2023 Конституційний Суд України зазначив, що „додержання принципу остаточності судового рішення (*res judicata*) є надважливим для забезпечення поваги до суду, його рішень та дієвості всієї системи правосуддя в державі, керованій правовладдям.

<...>

Додержання принципу остаточності судового рішення (*res judicata*) полягає, зокрема, у тому, що жоден із учасників справи або інших юридично заінтересованих у розгляді справи осіб не має права вимагати касаційного перегляду остаточного та обов'язкового судового рішення лише для повторного слухання справи та ухвалення нового судового рішення“ (абзаци перший, третій підпункту 7.7 пункту 7 мотивувальної частини).

3.3. Приписи Конституції України та юридичні позиції Конституційного Суду України співвідносні з приписами актів міжнародного права, зокрема статтею 8 Усесвітньої декларації людських прав 1948 року, що її ухвалила Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй 10 грудня 1948 року, за якою „кожна людина має право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами в разі порушення її основоположних прав, наданих їй конституцією або законом“.

За статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція) кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, визначеним законом, який розв'яже спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального звинувачення (перше речення пункту 1).

3.4. Право на суд, гарантоване статтею 6 Конвенції, не є абсолютним. Обмеження такого права не буде сумісним із пунктом 1 статті 6 Конвенції, якщо таке обмеження не має правомірної мети та якщо немає розумної домірності між ужитими засобами та метою, що її прагнуть досягти [рішення Європейського суду з прав людини у справі *Ashingdane v. the United Kingdom* від 28 травня 1985 року (заява № 8225/78), § 57].

Європейський суд із прав людини виснував, що „право на справедливий судовий розгляд, гарантоване пунктом 1 статті 6 Конвенції, слід тлумачити в контексті преамбули Конвенції, яка, зокрема, проголошує правовладдя як складову частину спільної спадщини Договірних Держав. Одним із основоположних аспектів правовладдя є принцип юридичної визначеності, згідно з яким у разі остаточного розв'язання спору судами їхнє рішення, що набрало законної сили, не можна ставити під сумнів (див. рішення у справі *Brumarescu v. Romania [GC]*, заява № 28342/95, § 61, *ECHR* 1999-VII)“ [рішення у справі *Христов проти України / Khristov v. Ukraine* від 19 лютого 2009 року (заява № 24465/04), § 33].

Європейський суд із прав людини у своїх рішеннях послідовно обстоює позицію, згідно з якою „юридична визначеність полягає в додержанні принципу *res judicata* <...> тобто принципу остаточності судових рішень. Цей принцип встановлює, що жодна сторона не має права вимагати перегляду остаточного та обов'язкового судового рішення просто для проведення повторного розгляду та ухвалення нового рішення у справі. Повноваження вищих судів на перегляд повинні використовуватися для виправлення судових помилок, неправомірних судових рішень, а не замінити перегляд <...>. Відступи від цього принципу виправдані, тільки якщо вони потрібні за обставин істотного та переконливого характеру“ [рішення у справі *Пономарьов проти України / Ponomaryov v. Ukraine* від 3 квітня 2008 року (заява № 3236/03), § 40; рішення у справі *Христов проти України / Khristov v. Ukraine* від 19 лютого 2009 року (заява № 24465/04), § 33, § 34; рішення у справі *Митсопулос проти України / Mitsopoulos v. Ukraine* від 9 грудня 2021 року (заява № 62006/09), § 21, § 22].

3.5. Європейська Комісія „За демократію через право“ (Венеційська Комісія) у Спеціальному дослідженні „Мірило правовладдя“, що, зокрема, стосується різних складників правовладдя, зазначила, що „*res judicata* означає: коли <...> ухвалено остаточне рішення, то подальші звернення <...> неможливі. Слід визнавати остаточні рішення і дотримуватись їх, за винятком того, що є незаперечні підстави для їх перегляду“ [CDL-AD(2016)007, пункт II.B.8.63].

3.6. Конституційний Суд України бере до уваги практику інших конституційних судів Європи.

Федеральний Конституційний Суд Німеччини зазначив, що „правовладдя включає не лише справедливе судочинство, а й юридичну визначеність <...> додержання принципу юридичної визначеності означає, що перегляд судових рішень пов'язаний із вузько обмеженою кількістю особливих виняткових

обставин“ [рішення від 13 лютого 2019 року, № BVerfG 2 BvR 2136/17, 1 „а“ „аа“ (20)].

У рішенні Конституційного Суду Латвійської Республіки від 29 квітня 2016 року у справі № 2015-19-01, зокрема, зазначено, що „конституційне право на доступ до суду охоплює й процедуру перегляду кримінального провадження за нововиявленими обставинами“; «завданням перегляду акта за нововиявленими обставинами є „виправлення несправдливості“, що слідує з факту неврахування в момент ухвалення відповідного судового рішення обставин, які не були відомі учасникам провадження»; „принцип *res judicata* створює зміст права на справедливий суд, визначеного статтею 92 Конституції. Відповідно до цього принципу ніхто не має права на перегляд остаточного та законного судового рішення з метою домогтися повторного розгляду справи“ (підпункти 12.1–12.4 пункту 12 мотивувальної частини).

„Поновлення кримінального провадження за нововиявленими обставинами та перегляд ухвал, що набрали законної сили, у зв'язку з порушенням матеріальних чи процесуальних норм є юридичним інститутом, створеним як додаткова гарантія права на справедливий суд, установлений приписами права. Конституційний Суд уже визнав, що мета поновлення кримінального провадження за нововиявленими обставинами полягає у розв'язанні суперечності між принципами правосуддя та юридичної визначеності, що обидва впливають із ідеї держави, заснованої на правовладді. Забезпечити баланс між принципом *res judicata* та справедливим судовим рішенням у разі поновлення кримінального провадження за нововиявленими обставинами можливо лише у випадках, коли для цього є юридичне підґрунтя, тобто за нововиявленими обставинами можуть бути скасовані не всі судові рішення, а лише ті, що набрали законної сили і не відповідають критеріям справедливого судового рішення. Гарантія справедливого результату юридичного провадження вимагає, щоб особу не було засуджено за кримінальне правопорушення, якого вона не вчиняла, і щоб особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, отримала відповідне

покарання“ (пункт 8 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду Латвійської Республіки від 5 березня 2002 року у справі № 2001-10-01).

3.7. Конституція України є основним джерелом галузевого законодавства, зокрема кримінального процесуального, яке має розвивати, конкретизувати й деталізувати конституційні приписи.

Частиною першою статті 7 Кодексу визначено загальні засади кримінального провадження – це, зокрема, верховенство права, рівність перед законом і судом, повага до людської гідності, забезпечення права на захист, доступ до правосуддя та обов’язковість судових рішень, забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності, розумність строків.

Порядок здійснення перегляду судових рішень у зв’язку з нововиявленими обставинами у кримінальному провадженні регулює глава 34 розділу V Кодексу.

3.8. Законом України „Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів“ від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII (далі – Закон № 2147) приписи Кодексу, що ними встановлено відносини з перегляду судових рішень у зв’язку з нововиявленими обставинами у кримінальному провадженні, були істотно змінені.

Метою вказаних законодавчих змін було, зокрема, удосконалення системи перегляду справ за нововиявленими обставинами, також задля розгляду справи в розумні строки та забезпечення юридичної визначеності було запроваджено „розумні процесуальні фільтри для <...> направлення справи на новий розгляд“, встановлено присічні строки для заяв про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами [пункти 2, 3 Пояснювальної записки до проекту Закону України про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу

адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів (реєстр. № 6232)].

3.9. За оспорюваним приписом статті 459 Кодексу „судові рішення, що набрали законної сили, можуть бути переглянуті за нововиявленими обставинами“.

Згідно з частиною другою статті 459 Кодексу нововиявленими обставинами є: штучне створення або підроблення доказів, неправильність перекладу висновку і пояснень експерта, завідомо неправдиві покази свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, на яких уґрунтовано вирок (пункт 1); скасування судового рішення, яке стало підставою для ухвалення вироку чи постановлення ухвали, що належить переглянути (пункт 3); інші обставини, які не були відомі суду на час судового розгляду під час ухвалення судового рішення і які самі або разом із раніше виявленими обставинами доводять неправильність вироку чи ухвали, що належить переглянути (пункт 4).

Заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами подають, її розглядає суд тієї інстанції, який першим допустив помилку внаслідок незнання про існування таких обставин (частина четверта статті 33, частина перша статті 463 Кодексу).

За приписами Кодексу перегляд за нововиявленими обставинами має процесуальні особливості, зокрема, щодо: кола осіб, які мають право подати заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами (частина перша статті 460); строку подання відповідної заяви (частина перша статті 461); повноважень суду під час здійснення такого перегляду (частини третя, четверта статті 466).

4. Оцінюючи на конституційність оспорюваний припис статті 459 Кодексу, Конституційний Суд України виходить передусім із того, що доконечною метою здійснення правосуддя є захист прав та свобод [абзац другий підпункту 4.4

пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 14 лютого 2024 року № 1-р(II)/2024].

Конституційний Суд України послідовно обстоює юридичну позицію, що „хоча обсяг розсуду законодавця при встановленні системи судоустрою, процедури оскарження, підстав для скасування або зміни судових рішень <...> є широким, законодавець повинен, здійснюючи відповідне регулювання, виходити з конституційних принципів і цінностей та відповідних міжнародних зобов'язань України, зокрема щодо ефективного судового захисту прав і свобод людини і громадянина“ [друге речення абзацу п'ятого підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 17 червня 2020 року № 4-р(II)/2020].

4.1. Європейський суд із прав людини в рішенні у справі *Guincho v. Portugal* від 10 липня 1984 року (заява № 8990/80) наголосив, що держави – учасниці Ради Європи зобов'язані організувати свою юридичну систему в такий спосіб, щоб забезпечити додержання вимог пункту 1 статті 6 Конвенції, зокрема щодо вимоги судового розгляду впродовж слушного строку (§ 38).

У рішенні у справі *Popov v. Moldova* (№ 2) від 6 грудня 2005 року (заява № 19960/04) Європейський суд із прав людини зазначив, що «відкриття провадження за нововиявленими обставинами як таке не є несумісним з Конвенцією. До того ж стаття 4 Протоколу № 7 до Конвенції прямо дозволяє державі виправляти судові помилки у кримінальному провадженні. Однак рішення про перегляд справ має відповідати встановленим законом критеріям, а зловживання такою процедурою цілком може суперечити Конвенції, оскільки його результат – „зникнення“ судового рішення – такий самий, як і щодо подання заяви про його скасування. Принципи юридичної визначеності та правовладдя вимагають від суду бути пильним у цій ділянці» (§ 46).

4.2. Нововиявленими обставинами (*newly discovered circumstances*) є докази та інші обставини, що не були відомі на час ухвалення судового рішення, а їх урахування під час перегляду судового рішення може призвести до його зміни.

З огляду на основні засади судочинства та потребу додержання принципу остаточності судового рішення (*res judicata*) Конституційний Суд України вважає, що, на відміну від апеляційного перегляду справи і касаційного оскарження судового рішення, перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами є екстраординарним видом перегляду судових рішень.

Конституційний Суд України виснував, що „правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах“ (перше речення абзацу десятого пункту 9 мотивувальної частини Рішення від 30 січня 2003 року № 3-рп/2003).

Тому правомірною метою визначення в Кодексі інституту перегляду за нововиявленими обставинами судових рішень, що набрали законної сили, є забезпечення в ділянці кримінального права справедливого балансу між остаточністю судового рішення (*res judicata*) як складником принципу юридичної визначеності та справедливістю, що її має бути досягнуто внаслідок здійснення судочинства.

Конституційний Суд України вважає, що додержання принципу остаточності судового рішення (*res judicata*) не має наслідком існування категоричної заборони на перегляд за нововиявленими обставинами судових рішень, ухвалених унаслідок неврахування судом доказів, що мають істотне значення, оскільки завданням кримінального провадження є не лише те, щоби кожного, хто вчинив кримінальне правопорушення, було притягнуто до відповідальності, а також те, щоби жодного невинуватого не було піддано необґрунтованому процесуальному примусу, звинувачено або засуджено.

Отже, інститут перегляду за нововиявленими обставинами судових рішень, що набрали законної сили, як екстраординарний вид перегляду судових рішень не суперечить приписам Конституції України.

4.3. Згідно з оспорюваним приписом статті 459 Кодексу „судові рішення, що набрали законної сили, можуть бути переглянуті за нововиявленими обставинами“.

За статтею 369 Кодексу видами судових рішень є вирок, у якому суд розв'язує звинувачення по суті (частина перша), та ухвала, у якій слідчий суддя, суд розв'язує інші питання (частина друга).

Відповідно до статті 532 Кодексу вирок або ухвала суду першої інстанції, ухвала слідчого судді, якщо інше не визначено Кодексом, набирають законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги, установленого Кодексом, якщо таку скаргу не було подано (частина перша); ухвали слідчого судді та суду, які не можуть бути оскаржені, набирають законної сили з моменту їх оголошення (частина п'ята).

З огляду на наведене оспорюваний припис статті 459 Кодексу не містить заборони на перегляд за нововиявленими обставинами будь-яких видів судових рішень, що набрали законної сили, зокрема ухвал слідчих суддів.

4.4. Досліджуючи на відповідність Конституції України (конституційність) оспорюваний припис статті 459 Кодексу, Конституційний Суд України зважає також на те, що згідно з пунктом 18 частини першої статті 3 Кодексу слідчий суддя – це суддя, „до повноважень якого належить здійснення у порядку, передбаченому цим Кодексом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні“.

Згідно з Кодексом на стадії досудового розслідування на підставі ухвали слідчого судді можуть бути застосовані, зокрема, такі заходи забезпечення кримінального провадження, як накладення грошового стягнення (глава 12), відсторонення від посади (глава 14), арешт майна (глава 17), та запобіжні заходи, одним з яких є тримання під вартою (глава 18).

Зважаючи на роль слідчого судді у здійсненні судового контролю за реалізацією органами досудового розслідування завдань кримінального провадження та значення ухвали слідчого судді для додержання конституційних прав та свобод людини, Конституційний Суд України вказує, що перегляд ухвали слідчого судді за нововиявленими обставинами не суперечить принципу остаточності судового рішення (*res judicata*).

4.5. Конституційний Суд України вважає, що додержання принципу остаточності судового рішення (*res judicata*) стосовно ухвал слідчих суддів у разі надання права на їх перегляд за нововиявленими обставинами можливе лише за наявності істотних та переконливих передумов для такого перегляду й з урахуванням потреби додержання вимог щодо розумних строків досудового розслідування.

Конституційний Суд України в цьому аспекті вважає слушною юридичну позицію, сформульовану Конституційним Судом Латвійської Республіки, стосовно того, що „захист своїх прав і законних інтересів впродовж слушного (розумного) строку за змістом <...> Конституції не означає право на нескінченне юридичне провадження, а, навпаки, право на провадження, яке мають завершити рішенням, що має законну силу, впродовж слушного строку“ (пункт 5 мотивувальної частини рішення Конституційного Суду Латвійської Республіки від 5 березня 2002 року у справі № 2001-10-01).

Перегляд ухвали слідчого судді за нововиявленими обставинами потрібен, коли така ухвала не відповідає вимозі справедливості та безпідставно обмежує конституційні права та свободи людини, а її подальша чинність суперечитиме меті здійснення кримінального судочинства. Перегляд ухвали слідчого судді за нововиявленими обставинами у таких випадках буде спрямований на усунення судових помилок та забезпечення захисту прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження на стадії досудового розслідування.

Якщо особа намагається реалізувати право на перегляд ухвали слідчого судді за нововиявленими обставинами для перешкодження своєчасному завершенню досудового розслідування або з іншою метою, що не є узгідненою з сутністю перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами як екстраординарного виду перегляду судових рішень, є підстави для висновку, що право на такий перегляд не має бути забезпечене конституційними гарантіями.

Ураховуючи наведене, Конституційний Суд України висновує, що оспорюваний припис статті 459 Кодексу не суперечить приписам

частини першої статті 8, частин першої, другої статті 55, частини другої статті 129 Конституції України.

5. Суб'єкт права на конституційну скаргу твердить, що «наділення законодавцем учасників кримінального провадження правом на перегляд „ухвали суду“ за нововиявленими обставинами і позбавлення такого ж права на перегляд „ухвали слідчого судді“ є формою дискримінації».

5.1. За Конституцією України всі люди є вільні й рівні у своїй гідності та правах; права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними (стаття 21); громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом; не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками (частини перша, друга статті 24).

За частиною другою статті 129 Основного Закону України однією з основних засад судочинства є рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом (пункт 1).

5.2. У Рішенні від 12 квітня 2012 року № 9-рп/2012 Конституційний Суд України зазначив, що „рівність та недопустимість дискримінації особи є не тільки конституційними принципами національної правової системи України, а й фундаментальними цінностями світового співтовариства, на чому наголошено у міжнародних правових актах з питань захисту прав і свобод людини і громадянина“ (абзац четвертий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини).

Конституційний Суд України виснував, що „доконечною гарантією реалізації права особи на судовий захист є забезпечення засади рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом у спосіб нормативного визначення рівних процесуальних можливостей (обсягу прав) учасників

судового процесу, що відповідають їхньому процесуальному становищу“ [абзац сьомий підпункту 4.3.3 підпункту 4.3 пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 1 березня 2023 року № 2-р(П)/2023].

5.3. За статтею 14 Конвенції користування правами та свободами, визнаними в ній, має бути забезпечене без дискримінації на будь-якій із таких підстав, як стать, раса, колір шкіри, мова, релігія, політичні чи інші переконання, національне чи соціальне походження, належність до національних меншин, власність, станове походження, або за іншим статусом.

За практикою Європейського суду з прав людини дискримінація означає неоднакове ставлення, без об’єктивного та обґрунтованого виправдання, до осіб, які перебувають в однакових ситуаціях. „Брак об’єктивного та слушного виправдання“ означає, що така відмінність у ставленні не має „правомірної мети“ або їй бракує „слушної домірності між застосованими засобами та метою, якої прагнуть досягти“. У цьому аспекті Європейський суд із прав людини наголосив, що за статтею 14 Конвенції державам належить простір обдумування (*margin of appreciation*), утім „обсяг, що його має Держава-учасниця, є різним залежно від обставин, предмета та суті питання“ [рішення у справі *Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina* від 22 грудня 2009 року (заяви № 27996/06 та № 34836/06), § 42].

5.4. У Доповіді про правовладдя Європейської Комісії „За демократію через право“ (Венеційська Комісія), схваленій на її 86-му пленарному засіданні, яке відбулося 25–26 березня 2011 року [CDL-AD(2011)003rev], визначено, що складниками правовладдя є, зокрема, заборона дискримінації та рівність перед приписами права, а також указано, що „будь-яке невинуватене неоднакове ставлення за приписами права заборонено, і всі особи мають гарантований однаковий і дієвий захист від дискримінації за будь-якою ознакою – на ґрунті раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших поглядів, національного або соціального походження, власності, за становим

походженням, або за іншим статусом“; „рівність перед приписами права означає, що кожна людина підпорядковується тим самим нормативним актам і одна особа або група осіб не можуть мати особливих юридичних привілеїв“ (§§ 41, 64, 65).

Європейська Комісія „За демократію через право“ (Венеційська Комісія) у Спеціальному дослідженні „Мірило правовладдя“ зазначила, що „законодавство повинне охороняти принцип рівності: воно має трактувати однорідні ситуації однаково, а відмінні ситуації – по-різному, та гарантувати рівність щодо будь-якої підстави стосовно потенційної дискримінації“ [CDL-AD(2016)007, пункт II.D.3.70].

5.5. Конституційний Суд України, оцінюючи оспорюваний припис статті 459 Кодексу на відповідність Конституції України (конституційність), виходить із того, що приписами статті 21, частин першої, другої статті 24, пункту 1 частини другої статті 129 Основного Закону України гарантовано рівність прав учасників будь-яких процесуальних відносин.

Згідно з рішеннями Конституційного Суду України „рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом як конституційна засада судочинства має бути втілена у процесуальному законодавстві, зокрема, шляхом запровадження такого нормативного регулювання, за якого учасники судочинства повинні мати рівний обсяг прав та обов'язків, що відповідають їхньому процесуальному становищу“ (абзац п'ятий підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 17 березня 2020 року № 5-р/2020); водночас „не вважаються дискримінацією дії, які не обмежують прав та свобод інших осіб і не створюють перешкод для їх реалізації, а також не надають необґрунтованих переваг за певними ознаками особам, стосовно яких застосовуються позитивні дії“ (абзац п'ятий підпункту 3.5 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 4 червня 2019 року № 2-р/2019).

5.6. За частиною першою статті 10 Кодексу „не може бути привілеїв чи обмежень у процесуальних правах, передбачених цим Кодексом, за ознаками

раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, громадянства, освіти, роду занять, а також за мовними або іншими ознаками“.

Конституційний Суд України у цьому Рішенні констатував, що оспорюваний припис статті 459 Кодексу не містить заборони на перегляд за нововиявленими обставинами будь-яких видів судових рішень, що набрали законної сили.

Унаслідок цього оспорюваний припис статті 459 Кодексу не містить ознак дискримінації учасників кримінальних проваджень, оскільки він безпосередньо не встановлює різного вноормування процесуальних відносин із перегляду за нововиявленими обставинами судових рішень, що набрали законної сили, зокрема ухвали слідчого судді. Тому за оспорюваним приписом статті 459 Кодексу учасники кримінальних проваджень мають однакові процесуальні права на перегляд за нововиявленими обставинами судових рішень, що набрали законної сили, зокрема ухвали слідчого судді на стадії досудового розслідування та ухвали суду під час судового розгляду чи реалізації інших стадій кримінального провадження.

Отже, оспорюваний припис статті 459 Кодексу сформульовано з додержанням принципу юридичної рівності як однієї із засад кримінального судочинства.

З огляду на наведене Конституційний Суд України дійшов висновку, що оспорюваний припис статті 459 Кодексу не суперечить приписам статті 21, частин першої, другої статті 24, пункту 1 частини другої статті 129 Конституції України.

Ураховуючи викладене та керуючись статтями 147, 150, 151¹, 151², 153 Конституції України, на підставі статей 7, 32, 36, 65, 67, 74, 84, 88, 89, 92, 94 Закону України „Про Конституційний Суд України“

Конституційний Суд України**у х в а л и в:**

1. Визнати таким, що відповідає Конституції України (є конституційним), окремий припис частини першої статті 459 Кримінального процесуального кодексу України, за яким „судові рішення, що набрали законної сили, можуть бути переглянуті за нововиявленими обставинами“.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов’язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у „Віснику Конституційного Суду України“.

**ДРУГИЙ СЕНАТ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**